

DE COMMISSIE HERTALING UITGANGSPUNTEN PRESENTEERT:

*Nieuwe woorden,
nieuwe beelden*

CDA

Nieuwe woorden, nieuwe beelden

Commissie Hertaling Uitgangspunten

Januari 2012

COLOFON

Redactie

Jacobine Geel, commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden*

Eindredactie

Jacobine Geel, Marjolijn van der Stel

Vormgeving

Mirella Roor

Drukwerk

Drukkerij Damen B.V., Werkendam

Samenstelling van de commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden*

Voorzitter

Jacobine Geel

Jeroen Alting von Geusau

Theo Brinkel

Govert Buijs

Henk Hagoort

Maria Martens

Sandra van den Nieuwenhof

Saliha Sahin

Paul Schenderling

Ruben van Zwieten

Adviseur van de commissie

Gabriël van den Brink

Vooraf

De commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden* is in mei 2011 ingesteld door het partijbestuur van het CDA met de opdracht om de vier uitgangspunten van de partij – gespreide verantwoordelijkheid, publieke gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap – verstaanbaar te maken voor deze tijd. Het resultaat van haar inspanningen wordt u hierbij door de commissie aangeboden.

Ten behoeve van haar werkzaamheden heeft de commissie gesproken met velen binnen en buiten de partij. De intensieve gedachtewisselingen tijdens CDA-ledenbijeekomsten in Tilburg, Assen, Houten en Twello, met het partijbestuur, de fractie, CDA-senatoren, Europarlementariërs en een groot aantal bewindspersonen, evenals de ontmoeting met sociologen, bestuurskundigen en journalisten heeft de commissie als bijzonder verhelderend en zinvol ervaren. Velen leverden daarnaast een bijdrage door hun gedachten over de uitgangspunten op papier te zetten en aan de commissie toe te sturen.

In het bijzonder noemt de commissie hier de volgende personen: prof. dr P. Schnabel (directeur SCP), prof. dr J. de Hart (SCP/bijzonder hoogleraar PTU Kampen), dr S. Koenis (bijzonder hoogleraar sociale filosofie UM), H. Goslinga (publicist, politiek journalist Trouw), A. Oostlander (oud-Europarlementariër CDA), A. Kumcu (programmamanager diversiteit en integratie, Utrecht), B.-J. Spruijt (publicist).

De commissie dankt allen voor hun tijd en aandacht.

Jacobine Geel

voorzitter commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden*

Amsterdam, januari 2012

Inleiding

*Wij staan aan het begin van een nieuw tijdperk
met nieuwe kansen en nieuwe vragen.*

(In: **Program van Uitgangspunten**, CDA, 1993)

Was ook de politiek maar zo, verzucht Herman de Coninck in een van zijn gedichten:

Was ook de politiek maar zo:

dit in de werkelijkheid aankomen als in een

oude boerenhoeve en zeggen: dit is

een dragende muur, die laten we staan,

die en die muren moeten weg,

daar komen grote ruimtes.

(In: Herman de Coninck, **De gedichten**, Amsterdam, 1998)

Was ook de politiek maar zo. Maar soms *is* ze dat. Soms dringt zich het inzicht op dat wie trouw wil blijven aan dezelfde waarheid, gewoonweg *moet* veranderen. Soms doet zich de noodzaak, en daarmee de mogelijkheid voor van een ingrijpende verbouwing. *Nu* is zo'n moment.

Dat is in ieder geval de overtuiging van waaruit de commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden* in mei 2011 aan de slag ging. Haar opdracht was om de uitgangspunten van het CDA nieuw leven in te blazen. Die opdracht vloeide voort uit het rapport *Verder na de klap*, waarin de verkiezingsnederlaag van het CDA in 2010 wordt geanalyseerd. Een van de conclusies in dit rapport is dat het

CDA te weinig oog heeft gehad voor de taal en codes van de samenleving van de 21ste eeuw en zichzelf om die reden onvoldoende verstaanbaar heeft kunnen maken. Dringend gewenst zijn daarom een verkenning van de actuele uitdagingen en een eigentijdse vertaling van de christendemocratische uitgangspunten gerechtigheid, solidariteit, rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid. Vandaar de commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden*.

Tegen de achtergrond van haar opdracht heeft de commissie op de volgende vragen een antwoord willen formuleren:

- Wat zijn de uitdagingen van onze samenleving nu?
- Wat is het kloppend hart van het CDA?
- Welke samenleving staat het CDA voor ogen?
- Met welke woorden en beelden kunnen de uitgangspunten opnieuw verstaanbaar en herkenbaar worden gemaakt als richtingwijzers voor een eigentijdse, christendemocratische koers?

Het antwoord op deze vragen bepaalt de structuur van het document dat u in handen heeft. Een document dat nadrukkelijk niet bedoeld is als een vervanging van het bestaande *Program van Uitgangspunten* (1993). Maar dat de basis kan vormen voor een geactualiseerde inhoudelijke oriëntatie van de partij en voor een hernieuwde communicatie van die uitgangspunten.

Voor de vitaliteit van de partij op de lange termijn is het noodzakelijk dat aandacht voor zowel de externe als de interne communicatie over de uitgangspunten blijvend op de agenda staat. Want niet alleen een herkenbare verpakking van de boodschap is van belang, ook de boodschapper zélf is in het geding. Het gemis van (voelbare) doorleving van de uitgangspunten wreekt zich al snel in het verwijt van zielloosheid. Boodschap én boodschapper zijn gebaat bij een voortgaand gesprek over herkomst en visie van de partij.

De commissie is aan het werk gegaan in de overtuiging dat een ingrijpende verbouwing van de partij niet alleen noodzakelijk, maar ook mogelijk is. Wat is het resultaat dat haar voor ogen staat? Als het aan de commissie ligt, is het CDA van morgen niet alleen gedegen en betrouwbaar, maar in de eerste plaats geïnspireerd, uitdagend en uitnodigend. De partij is toekomstgericht, heeft een sociaal hart en agendeert vol vuur en op een onderscheidende manier het oude ideaal van betrokkenheid op het goede leven.

Vanuit de overtuiging dat de samenleving meer gediend is met het zoeken naar wat bindt dan met het tegen elkaar uitspelen van mensen en mogelijkheden biedt het CDA van morgen weerstand aan de aantrekkingskracht van de polarisatie. Tegen de tijdgeest in durft de partij telkens opnieuw te zoeken naar en radicaal te kiezen voor het midden. Iets wat des te urgenter wordt naarmate aanhoudende economische schaarste onderlinge verhoudingen op scherp zet. Doordrongen van die urgentie is het CDA van morgen een partij die het lef heeft om compromissen te sluiten, maar dan met de ánder, en niet met zichzelf.

De commissie hoopt van harte dat de in dit document voorgestelde nieuwe woorden en nieuwe beelden hun weg zullen vinden in de partij en – misschien nog wel belangrijker – in de samenleving. Want wat uiteindelijk weer centraal moet komen te staan is niet de zorg om de toekomst van de *partij*, maar de vraag naar de toekomst van ons *land*. Het CDA *wil* immers iets met Nederland. Binnen de eigen grenzen, maar zeker ook in Europees verband en als wereldspeler. De commissie heeft het vertrouwen dat het CDA vanuit zijn eigen traditie en inspiratie heel wat in handen heeft om die toekomst dichterbij te halen.

I. De uitdagingen van onze samenleving nu

Wie geen antenne heeft voor de taal en codes van de samenleving van de 21e eeuw, zal de signalen daaruit niet snel opvangen.

(In: *Verder na de klap*, CDA, 2010)

We leven allemaal onder dezelfde hemel, maar we hebben niet allemaal dezelfde horizon.

(Konrad Adenauer)

Een belangrijk aandachtspunt in het werk van de commissie was het lezen van de eigen tijd. Welke maatschappelijke ontwikkelingen zijn aan het begin van de 21ste eeuw bepalend en vragen om een authentieke en heldere positionering van de partij?

Kenmerkend voor de eigen politieke positie van het CDA is vanouds dat de partij voor een antwoord op actuele uitdagingen niet alle kaarten zet op de kracht van het autonome, zelfredzame individu, en evenmin alle heil verwacht van de overheid als de instantie die de verantwoordelijkheid van burgers overneemt. Het CDA was in die zin nooit rechts of links.

Anders dan het liberalisme aan de ene en de sociaaldemocratie aan de andere kant, kiest de christendemocratie ervoor de verantwoordelijkheid voor het samenleven in de eerste plaats te leggen in de samenleving zelf, meer in het bijzonder bij verbanden waarin mensen zorg dragen voor elkaar, zoals gezin, vereniging, school, bedrijf of kerk. De staat blijft waar mogelijk op gepaste afstand. Deze unieke eigen positie van het CDA is een van de dragende muren van de partij, en moet naar het oordeel van de commissie nadrukkelijk herkenbaar blijven in het antwoord van de partij op de concrete uitdagingen van deze tijd.

Welke zijn die uitdagingen? Met de vaststelling dat Nederland een land in verandering is, is nog niet zoveel gezegd. Het gaat erom de richting van die verandering te bepalen. Wat opvalt is een ogenschijnlijk afnemende stuwkracht van een aantal ontwikkelingen – zoals individualisering, informatisering en internationalisering – die in de samenleving als geheel decennia lang een positief gevoel van vooruitgang, verruiming van mogelijkheden en verbreding van horizon teweeg brachten. Dat positieve gevoel lijkt aan een kentering onderhevig, om te slaan in de richting van een breed gedeeld gevoel van onbehagen. Misschien niet zozeer op het niveau van persoonlijk welbevinden, maar wel als de beleving van een collectief tekort. In de woorden van Paul Schnabel, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau: ‘Met mij gaat het goed, maar met ons gaat het slecht’.

Waar het dan aan schort? Wat stellig een rol speelt is een verlangen naar gemeenschap én het ontreddende besef dat we op allerlei niveaus niet goed meer lijken te weten waar die te vinden is. Wie ben ik, waar hoor ik bij, en van welke gemeenschap kan en wil ik deel uitmaken? Als gevolg van de individualisering, en door de veelheid aan culturen die in ons land naast en met elkaar leven is het steeds moeilijker geworden op die vragen een bevredigend antwoord te formuleren. De wereld is wel heel erg groot geworden, mijn burens wel heel erg onbekend.

Hier komt bij dat ook in economisch opzicht de jaren van groei voorlopig voorbij lijken te zijn. Dit heeft onder andere tot gevolg dat de verzorgingsstaat – met zijn veelheid aan arrangementen tussen overheid en individuele burgers – in versneld tempo moet worden omgevormd. De overheidssteun zal worden beperkt, het beroep op de zelfredzaamheid van burgers vergroot. Het ligt voor de hand dat ook deze ontwikkeling opnieuw gevoelig maakt voor de betekenis van sociale verbanden, of het ontbreken daarvan.

Tegen de achtergrond van deze maatschappelijke dynamiek onderscheidt de commissie ten minste vijf tendensen die vragen om een duidelijke positiebepaling van het CDA:

- (1) verwarring ten aanzien van onze nationale identiteit: wie zijn wij, waar horen we bij en van welke gemeenschap willen en kunnen wij deel uitmaken?
- (2) onverdraagzaamheid ten aanzien van verschillen en een dwingend vrijheidsbegrip: iedere burger in dit land lijkt zich te moeten onderwerpen aan één uniforme uitleg van wat vrijheid is;
- (3) een toenemende gerichtheid op nationale en lokale belangen en afnemende belangstelling voor en betrokkenheid bij wat zich buiten onze landsgrenzen afspeelt;
- (4) de omvorming van onze verzorgingsstaat in de richting van een samenleving waarin zelfredzaamheid zo ver wordt doorgevoerd dat mensen het gevoel hebben helemaal op zichzelf teruggeworpen te zijn;
- (5) een eenzijdige aandacht voor de economische aspecten van samenleven: met name in de politiek lijkt het alleen nog maar te gaan over de vraag wat iets kost.

Biedt de christendemocratie, en biedt met name ook de christelijke traditie waaruit het CDA vanouds zijn inspiratie put handvatten om het onbehaaglijke besef van maatschappelijk tekort en verschraling te kantelen in de richting van een nieuw perspectief op de kwaliteit van leven en samenleven? Naar de mening van de commissie in overvloedige mate.

(1) Een toekomstgerichte identiteit

De Bijbel en de christelijke traditie zijn wezenlijk toekomstgericht. Natuurlijk, geslachten gaan, geslachten blijven komen, en wij zijn de eersten niet. Maar niettemin: het beste komt nog. Het paradijs mag verloren zijn, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde liggen in het verschiet. Daarvoor komen we in beweging, daarheen zijn we op weg. Traditie is niet staren op wat vroeger was, niet het roeren in de as, maar is vuur dat doorgegeven wordt.

Wat het publieke debat over identiteit, zeker onze nationale identiteit, vaak op slot gooit is een *nostalgische* gerichtheid op het verleden. Het is ooit gevormd. Wie er op tijd bij waren mogen van geluk spreken. Nieuwkomers staan bij voorbaat op bijna niet meer in te halen achterstand. Aldus de gangbare redenering. Problematisch hieraan is dat spreken over identiteit en gemeenschap zo gemakkelijk een manier wordt om mensen *buiten* te sluiten.

Dit is in strijd met de geest van het CDA. Die inspireert veeleer tot een spreken over identiteit als toekomstbeeld. En daarmee tot een uitnodiging aan ieder in de samenleving om daaraan mee invulling te geven, vanuit eigen achtergrond én naar vermogen. Wij Nederlanders zijn trots op onze geschiedenis van een open en sociale samenleving. Waarom zouden we vanuit die trots niet ook de toekomst onder ogen zien?

Identiteit als toekomstbeeld bevordert een meer ontspannen omgang met verschil en verscheidenheid als rijkdom. En sluit bovendien aan bij al bestaande inspanningen binnen de partij om het integratievraagstuk om te buigen naar een participatievraagstuk. Niet waar je vandaan komt, maar of je meedoet maakt dat je erbij hoort.

(2) Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging als waarborg voor diversiteit

De vrijheid van godsdienst en levensovertuiging is verankerd in de Nederlandse grondwet en dat moet wat het CDA betreft zo blijven. Juist die vrijheid motiveert de partij om op te komen voor verdraagzaamheid ten aanzien van verschillen tussen bevolkingsgroepen. De partij heeft een scherp oog voor het risico dat die vrijheid inhoudelijk weinig meer voorstelt, wanneer tegelijkertijd alles en iedereen in onze samenleving gedwongen wordt om op dezelfde manier vrij te zijn. Het voorstel om ritueel slachten te verbieden is hiervan een recent voorbeeld. Het CDA dat de afnemende invloed van godsdienst in de samenleving gelovigen uitdaagt tot openheid over hun specifieke zeden en gewoonten, en tot de bereidheid om hierover met andersdenkenden het gesprek aan te gaan. Maar als het erom gaat om via de wet in te grijpen in de religieuze levenssfeer is uiterste terughoudendheid geboden.

(3) Lokaal geworteld, internationaal georiënteerd

Historisch besef is voor het CDA belangrijk en vanzelfsprekend. Wie weet waar hij vandaan komt is niet bang te zijn om zijn horizon te verruimen. De eigen lokale gemeenschap, ons eigen Nederland hoeven niet te worden prijsgegeven als we de blik over de landsgrenzen richten, op Europa en de wereld buiten Europa. Integendeel, het één bouwt noodzakelijkerwijs op het andere voort. Juist vanuit dit vertrouwen in eigen kracht en oorsprong kon de christendemocratie de grondlegger zijn van het ideaal van een Europese gemeenschap als voorwaarde voor vrede en voorspoed.

Maar ook verbondenheid met mensen gaat over grenzen heen. Het CDA wil deel uitmaken van een beweging van mensen zich laten raken door wat er elders in de wereld gebeurt. Waar armoede heerst, mensenrechten worden geschonden en menselijke waardigheid in het geding is wil het CDA zich met anderen inzetten voor duurzame verbetering van leefomstandigheden en versterking van de internationale rechtsorde.

(4) *Geen zelfredzaamheid zonder zorg voor elkaar*

Een begrip dat in deze tijd steeds vaker opduikt is zelfredzaamheid. De terugtrekende overheid maakt plaats voor de zelfredzame burger: krachtig, mondig en heel goed in staat zijn eigen boontjes te doppen. Het ideaal van de zelfredzame burger is aantrekkelijk en sluit nauw aan bij een in ons land gangbare opvatting van vrijheid. Volgens die opvatting is de essentie van vrijheid dat mensen vrij moeten zijn om hun eigen keuzes te maken en het leven te leven zoals ze dat zelf willen. Zelfstandigheid, zelfontplooiing en zelfredzaamheid gaan volgens deze opvatting hand in hand.

Ook het CDA sluit graag aan bij de kracht van mensen zelf. Maar kiest er toch nadrukkelijk voor om hier een ander geluid te laten horen. In de eerste plaats moeten we er oog voor houden dat mensen niet allemaal, en ook lang niet altijd sterk genoeg zijn om de weelde van onbelemmerde vrijheid te kunnen dragen. Voor echte ontplooiing is ook zorg nodig en een gevoel van verantwoordelijkheid voor elkaar. Tussen mensen onderling, maar waar nodig ook van de overheid voor haar burgers. Met compassie hoog in het vaandel is het CDA bij uitstek de partij die de gevoeligheid voor wie en wat kwetsbaar is naar voren kan brengen, en levend moet houden.

Minstens zo belangrijk is de erkenning dat mensen niet alleen uit zijn op eigen geluk, maar *ook* altijd op zoek naar geest- en gevoelsverwantschappen. Omwille van de relatie met hun ouders, kinderen of vrienden zijn velen doorgaans graag bereid iets van hun eigen, onbelemmerde vrijheid in te leveren. De hechtheid en vanzelfsprekende opofferingsbereidheid in veel gezins- en familieverbanden zouden ondenkbaar zijn als iedereen het leven alleen maar zou willen leven volgens individuele wensen en idealen.

Het CDA erkent de waarde en betekenis van zelfredzaamheid en zelfontplooiing, maar zet daarnaast in op gezin en familie als bouwstenen voor de toekomst. Om recht te doen aan het verlangen van mensen om ergens bij te horen. In de overtuiging dat zelfredzaamheid zonder zorg

voor elkaar de draagkracht van mensen overvraagt. En als oefenplaats voor moraliteit, als plek om te leren dat vrijheid en daadkracht niet alleen betekenen dat je kunt kiezen, maar dat ook wat je kiest ertoe doet.

(5) Niet alleen wat iets kost, ook wat van waarde is doet ertoe

Of het nu gaat om de zorg, het onderwijs, het midden- en kleinbedrijf, de ontwikkelings samenwerking, of de politiek zelf : het zijn nu vaak de kosten en protocollen die de toon zetten. Zeker als de financiële middelen schaars zijn wordt goed al snel synoniem voor goedkoop, en is beter wat efficiënter is. De vraag hoe beslissingen ingrijpen in het leven van concrete mensen, en wat ze betekenen voor de kwaliteit van dat leven verdwijnt op die manier buiten beeld.

Het CDA wil ruimte maken om het behalve over de kosten ook weer te hebben over wat van waarde is. Daadkracht betekent niet alleen dát je kiest, ook wát je kiest doet ertoe. En een keuze kan goed en verkeerd uitpakken. Die uitkomst ligt niet bij voorbaat vast. Des te noodzakelijker is het daarom om bij voortduring het gesprek te agenderen over de betekenis van de ene keuzeten opzichte van de andere. De betekenis voor mensen in het bijzonder, en voor de aarde in het algemeen.

Het CDA gaat dit gesprek aan, van harte en vanuit de waarden en wijsheid die de eigen traditie aanreikt. Zo zet de partij moraliteit weer op de kaart. Omwille van de kwaliteit van ons leven en samenleven. En tegelijkertijd in het nuchtere besef dat verschillen van inzicht zullen blijven bestaan.

II. Het kloppend hart van de partij

*Wie en wat zijn wij, waar liggen onze passie
en compassie, onze kracht en ons tekort,
de zin en onzin van het bestaan?*

(In: **Mens, waar ben je?**, CDA-WI, 2006/2011)

Recht uit het hart. Dat is het motto waarmee het CDA van vandaag naar buiten treedt. Wat er recht uit het hart komt laat zich concreet vertalen in de bewuste en vaak vrijwillige inzet van CDA'ers voor hun medemensen, voor hun buurt, dorp of stad, voor de school en de voetbalvereniging, het verpleeghuis, de bewonersvereniging, de kerk of de moskee.

CDA'ers zijn erop uit om mensen bij elkaar te brengen. Ze doen hun best om tegenstellingen te overbruggen en te zoeken naar wat verbindt. Zaken die niet goed gaan moeten op een eerlijke manier erkend worden. Pijnpunten moeten niet worden toegedekt maar benoemd en aangepakt. Maar CDA'ers zijn er tegelijkertijd van overtuigd dat het niets oplevert om je uitsluitend te richten op wat fout gaat en ontspoot.

Samenleven vraagt duidelijkheid en als het moet ook strengheid. Het CDA laat hierover geen twijfel bestaan. Maar het CDA is geen partij van of voor cynische mensen. Minstens zo belangrijk is onderlinge betrokkenheid, en de overtuiging dat het niet aangaat om mensen of hele groepen in de samenleving weg te zetten.

Wat brengt CDA'ers tot die houding? Wat zit er, met andere woorden, ín dat hart? De commissie heeft vele honderden CDA-leden gevraagd de ziel van hun partij te typeren. In de antwoorden sprong één cluster van begrippen er met name uit: nabijheid, verbondenheid, betrokkenheid, naastenliefde, barmhartigheid, mededogen, ontferming. Daarzonder zou het CDA – alle prachtige uitgangspunten ten spijt – wezenlijk onherkenbaar zijn.

Het CDA is een partij van en voor mensen die zich willen laten raken door wat er om hen heen gebeurt. Zij zijn met ontferming bewogen en willen vanuit die

bewogenheid hun bijdrage leveren aan een betere wereld, in humaan opzicht, en als het gaat om natuur en milieu. De wereld én de aarde gaan hen aan het hart.

De kracht van compassie

Deze basishouding laat zich goed samenvatten in het begrip compassie. Niet medelijden, maar mededogen. Een tegenstoot tegen onverschilligheid en cynisme. De bereidheid om het eigen handelen af te stemmen op de behoeften, gevoelens en noden van anderen. Door in te zetten op de kracht van compassie hernieuwt het CDA het elan dat uitgaat van het *CD-Appel*. Terwijl die kracht door mensen met heel verschillende levensbeschouwelijke achtergronden wordt herkend, is ze evengoed geworteld in de eigen godsdienstige traditie van de partij.

Want compassie als grondhouding is vanuit de joodse traditie, via de christelijke, geworden tot een kernbegrip in de westerse cultuur. Veel denkers uit de klassieke oudheid beschouwden naastenliefde en mededogen als teken van zwakte. Een echt mens is zijn eigen meester. De joods-christelijke traditie draaide dit om. Echt mens is pas wie zich het lot van anderen aantrekt. En dit besef heeft diepe sporen getrokken in de Westerse ervaringsstructuur. Mens, waar ben je en waar is je broeder? Deze vraag van God aan Kaïn nadat die zijn broer Abel gedood had, wordt door velen tot op de dag van vandaag gehoord als een vraag aan het eigen geweten.

Compassie als de fundamentele bereidheid om je te laten storen door het lot van de ander. Dat is een hele opgave. Op te brengen voor wie zich laat inspireren door het geloof dat mensen het leven niet zelf maken, maar hebben ontvangen. Wie dit besef toelaat kan bijna niet anders dan ook op zijn beurt gever worden. Dus niet in de eerste plaats geef, en u zal gegeven worden, maar ik geef, omdat ik al ontvangen heb. Ik zie om naar de ander, omdat God omziet naar mij.

Deze houding van omzien naar elkaar is in de loop der eeuwen ook los van zijn godsdienstige wortels in de Westerse cultuur ingeweven geraakt. Van links tot rechts zijn er vandaag de dag mensen die verbindingen zoeken en zich inzetten voor anderen, mensen die gehoor willen geven aan de roep om compassie.

Het CDA doet een appel op al die mensen van goede wil, of ze nu christen zijn, moslim, of hindoe, of vanuit een andere inspiratie in het leven staan. Om samen vorm te geven aan het goede leven, waarin persoonlijke groei en zorg voor de ander hand in hand gaan.

Een spannende keuze

De inzet op compassie als grondtoon is een voor het CDA even vanzelfsprekende als spannende keuze. Vanzelfsprekend tegen de achtergrond van de traditie waardoor de partij zich vanouds laat inspireren. En in het licht van het christen-democratisch mensbeeld, dat leunt op de pijlers van Gods betrokkenheid op mensen, en de betrokkenheid van mensen op elkaar. Maar ook spannend. Compassie is geen politiek begrip, het raakt het leven en samenleven van mensen.

Toch is ook die spanning kenmerkend voor het CDA. De partij is er altijd van doordrongen geweest dat politiek in het bevorderen van het samenleven van mensen maar een beperkte taak heeft. Heel veel dingen kunnen en moeten door mensen zelf opgelost worden. Het CDA is daarom van meet af aan een politieke partij geweest die tegelijkertijd een partij van de samenleving wilde zijn.

Laat dit ook het CDA van de toekomst zijn. Een partij van de samenleving, een volkspartij in de ware zin van het woord, die de politieke uitdrukking vormt van een beweging van alle mensen van goede wil, die gehoor willen geven aan de roep om compassie. Mensen die de ruimte zoeken om vorm te geven aan hun leven, met en voor anderen, in familieverband, het onderwijs, de zorg, het bedrijfsleven, de sportclub, de buurt. En die daarbij niet bekneld willen raken in procedures en regels, maar van de overheid in de eerste plaats erkenning en steun vragen voor hun betrokkenheid.

III. De samenleving die ons voor ogen staat

*Dat een nieuwe wereld komen zal waar brood genoeg is –
en water stroomt voor allen. Geen kinderen zullen daar
sterven oude mensen maken hun dagen vol. De wolf en het
lam zullen weiden tezamen: wij leren de oorlog af.*

(In: Huub Oosterhuis, *Dat een nieuwe wereld komen zal*, 2010)

Het CDA is wezenlijk toekomstgericht en laat zich inspireren door de belofte van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Heel aansprekend en herkenbaar wordt die belofte verwoord in de hierboven aangehaalde regels van lieddichter Huub Oosterhuis. In het besef dat deze belofte niet alleen door mensen gemaakt en waargemaakt kan worden, durft de partij niettemin te dromen van en te werken aan een samenleving die in de schaduw van dit visioen zou kunnen staan.

De commissie heeft ter voorbereiding op dit document met veel CDA-leden gesproken en werd met name getroffen door een verlangen naar nabijheid en betrokkenheid dat juist ook door jonge CDA-leden onder woorden werd gebracht. Het groeten van vreemden bijvoorbeeld werd door hen regelmatig genoemd als kenmerk van een samenleving waarin zij zich thuis zouden voelen en waaraan zij vinden dat het CDA een bijdrage moet leveren.

Vreedzaam samenleven, onderlinge betrokkenheid, bereidheid de ander te zien: de samenleving die het CDA voor ogen staat laat zich schetsen aan de hand van de volgende waarden: actieve betrokkenheid, dankbaarheid, veiligheid, kindvriendelijkheid en een respectvolle bejegening, maar ook ondernemingszin, leefbaarheid, financiële betrouwbaarheid, een open vizier en hoop.

Actieve betrokkenheid

Nederland loopt wereldwijd voorop als het gaat om maatschappelijke organisaties en het aantal mensen dat daar bij betrokken is. Al eeuwenlang

oefenen we om problemen met elkaar aan te pakken, in buurten, in verenigingen, in stichtingen, in netwerken. Scholen, woningcorporaties, vakbonden, kerken, coöperatieve banken, actiegroepen, omroepverenigingen, politieke, vredes- en milieuorganisaties. Nederland is vanouds een samenleving met tal van bloeiende initiatieven van onderop. Laat dit zo blijven. Het CDA juicht deze initiatieven toe.

Dankbaarheid

In internationaal onderzoek komt Nederland gewoonlijk uit de bus als een van de gelukkigste landen ter wereld. Belangrijke voorwaarden voor dat geluk zijn onze rechtsstaat en democratie, onze vrijheid, onze tolerantie en ons besef van onderlinge solidariteit. Het is goed ons te realiseren dat dit niet alleen onze eigen verworvenheden zijn, maar dat ook vorige generaties hier hard voor hebben gewerkt. Respect en dankbaarheid voor tradities, met inbegrip van de religieuze, is dan ook vanzelfsprekend.

Veiligheid

Een vreedzame samenleving is een veilige samenleving. Criminaliteit, ook de zogenaamde 'kleine criminaliteit', veroorzaakt al snel een sfeer van angst en intimidatie. Een slagvaardige politie en een respectabele rechterlijke macht zijn daarom onmisbaar. En de zekerheid dat regels en normen er zijn voor iedereen, ook voor topbestuurders en bankiers.

Kindvriendelijkheid

Kinderen zijn de toekomst van de samenleving. En dus moeten we rekening met ze houden. Niet alleen in de manier waarop we onze woonwijken vormgeven, of in de aandacht voor goed onderwijs. Ook in onze opvattingen

over relaties, ouderschap en carrière moeten we stilstaan bij wat kinderen nodig hebben. Juist kinderen kunnen ons de ogen openen voor het feit dat samenleven een kunst is, die oefening vereist.

Open en respectvol

Nederland heeft een oude traditie als het gaat om het samenleven van mensen met een heel verschillende levensbeschouwelijke en culturele achtergrond. Natuurlijk gaf en geeft dat soms spanningen. De eeuwen door hebben we laten zien dat het mogelijk is om respectvol en verdraagzaam om te gaan met al die verschillen, en dat ze verrijkend kunnen zijn. Er is geen enkele reden waarom we die lessen uit het verleden niet mee zouden nemen naar de toekomst.

Ondernemingszin

Zelf initiatief nemen en werken voor ons dagelijks brood zit Nederlanders in het bloed. Werklust en ondernemerschap spelen vanouds een grote rol in de morele vorming van mensen in dit land. Zeker in tijden van economische krimp en schaarste aan grondstoffen is het goed om die geest van ondernemerschap en innovatie aan te wakkeren.

Leefbaarheid

Het spreekt voor zich dat Nederland sociaal en ecologisch leefbaar moet blijven. De samenleving waaraan het CDA wil bijdragen gaat zorgvuldig om met natuur, planten en dieren. Verantwoord en duurzaam boeren is voor het CDA een vanzelfsprekendheid, temeer daar dit economisch voordeel kan opleveren. Er liggen volop kansen voor Nederland als wereldleider in groene landbouw-technologie.

Financieel betrouwbaar

Een gezonde samenleving is een samenleving die ook financieel gezond is. Dat geldt voor de overheid, maar niet minder voor de gewone burger. We moeten ons realiseren dat financiële bomen niet tot in de hemel groeien. Liever soberheid, dan dat we onszelf rijk rekenen met geld van elkaar en van toekomstige generaties.

Een open vizier

Nederland is een sterk land, met stevige tradities. Juist daarom kan ons land met open vizier de wereld tegemoet treden. We zoeken dan ook actief de internationale samenwerking, in Europa en daarbuiten. Daarbij moet het om meer dan puur economische belangen gaan. Ook gedeelde waarden zoals vrijheid, democratie en rechtvaardigheid zijn hierin aan de orde. Europese en ontwikkelingssamenwerking zijn van groot belang, om economische redenen en op grond van morele overwegingen.

Hoopvol

‘Hoop’ is een kernwoord in de christelijke traditie. Hoop is een keuze, die betekent dat je de moeilijkheden scherp onder ogen ziet, en tegelijkertijd niet bij de pakken neer gaat zitten. Wie kiest voor de hoop kan de moed opbrengen om aan de toekomst te werken vorm te geven, ondanks obstakels en problemen. Maar wel in het besef dat niet alles maakbaar is. Hoop maakt het mogelijk om de illusie van maakbaarheid op te geven, zonder cynisch te worden. Het CDA kiest uit overtuiging voor de hoop. Omdat alleen vanuit deze keuze het vergeven van fouten en samenleven met anderen mogelijk worden. In het groot en in het klein.

IV. De uitgangspunten vernieuwd

De actie begint waar mensen boodschap hebben aan elkaar. Mannen en vrouwen, de gemeenschappen waarin zij leven, en de overheid zijn samen onderweg. Ieder met een eigen verantwoordelijkheid.

(In: **Program van Uitgangspunten**, CDA, 1993)

Tot nu toe is in dit verhaal vooral gesproken over de samenleving. Dat lijkt vreemd voor een politieke partij. Maar het is wel typerend voor het CDA dat zich altijd op het standpunt heeft gesteld dat samenlevingen worden gevormd door de mensen die er leven, en niet ontstaan, zelfs niet mogen ontstaan, op de tekentafel van een overheid.

Maar voor een goede samenleving moet wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Voorwaarden die deels afhankelijk zijn van de inzet van burgers, maar die ook door de overheid moeten worden geborgd en bewaakt. Hier komen voor het CDA de uitgangspunten in beeld, als de verbindende schakels tussen de gedroomde en gerealiseerde samenleving, als het instrumentarium dat de overheid ter beschikking staat om het ideaal in werkelijkheid om te zetten.

De vier klassieke uitgangspunten – gespreide verantwoordelijkheid, publieke gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap – zijn echter flets geworden en door pragmatisme overwoekerd geraakt. De relatie met het verhaal en de traditie waaruit ze zijn ontstaan is vervaagd en vervlakt. Bovendien blijkt keer op keer dat ze in de huidige tijd nauwelijks meer zonder uitgebreide toelichting verstaanbaar zijn.

Nieuwe woorden en nieuwe beelden zijn nodig. De commissie heeft aanvankelijk gezocht naar enkele begrippen die de bestaande vier zouden kunnen vervangen. Dit bleek een onbevredigende aanpak. Bij de vertaling van de oude begrippen in nieuwe ging veel van hun oorspronkelijke gelaagdheid en zeggingskracht verloren. Het middel dreigde erger te worden dan de kwaal.

En er was nog een reden om uiteindelijk te kiezen voor een andere aanpak. Een veelgehoorde kritiek op de bestaande formulering van de uitgangspunten was dat ze als te statisch werden beleefd, teveel als knoppen waaraan gedraaid kon worden om het gewenste resultaat te bereiken, in plaats van als bezielde en bezielende richtlijnen voor politiek en maatschappelijk handelen.

Alles afwegende heeft de commissie er daarom voor gekozen de onderliggende bedoeling van de klassieke uitgangspunten te vertalen in actieve intenties van de partij met het oog op de onderscheiden rollen van overheid en burgers, waar zij elkaar op kunnen aanspreken en aan kunnen houden.

Gespreide verantwoordelijkheid:

Voor het CDA begint politiek met de erkenning van maatschappelijk initiatief

Mensen, buurten, sportclubs, scholen, kerken, moskeeën, zorginstellingen, bedrijven: ze leveren allemaal een unieke bijdrage aan de samenleving. De overheid geeft al die verschillende mensen en organisaties het vertrouwen dat ze doen wat ze kunnen, de burger gunt de overheid de ruimte om te doen wat zij moet doen.

Het radicale potentieel zit hier in het begrip ‘vertrouwen’, dat de relatie tussen burgers en overheid wezenlijk anders toonzet dan de bestaande cultuur van controleren en afrekenen. Vertrouwen schept ruimte voor nabijheid, gemeenschapszin en de beleving van eigen professionaliteit. En vraagt van de overheid de bereidheid het risico te nemen dat het soms ook fout kan gaan.

Publieke gerechtigheid:

Het CDA staat pal voor de rechtsstaat als onmisbare voorwaarde voor de bescherming van menselijke waardigheid

De overheid is er om samenleven mogelijk te maken voor ons allemaal. Een strenge en betrouwbare overheid die grenzen stelt en onrecht bestrijdt is nodig om ruimte te scheppen voor al het goede dat mensen in de samenleving tot stand kunnen brengen.

De overheid moet rechtvaardig zijn. Ze moet in haar optreden recht doen aan alle facetten van het mens-zijn, en op die verantwoordelijkheid aanspreekbaar zijn.

De overheid heeft een bijzondere verantwoordelijkheid als het gaat om de zorg voor wie kwetsbaar en afhankelijk zijn.

Solidariteit:

Het CDA zet in op betrokken burgers om de onderlinge verbondenheid te versterken

Wie geraakt is door het lot van de ander, kan niet anders dan in beweging komen. Persoonlijke geraaktheid gaat daarom vooraf aan de bereidheid tot financiële of andere hulp.

Ook in door de overheid georganiseerde hulp moet die persoonlijke factor weer zichtbaar en voelbaar worden gemaakt.

Vanwege het belang van onderlinge verbondenheid waardeert het CDA gezin en familie als de eerste en belangrijke oefenplaatsen voor moraliteit.

Rentmeesterschap:

Vanuit een besef van verbondenheid tussen de generaties voelt het CDA zich geroepen tot zorg voor natuur en cultuur

We hebben de natuur én de cultuur geërfd van onze (voor)ouders en te leen van de generaties die na ons komen. Dat vraagt dat we ook in onze omgang ermee verder kijken dan ons eigen belang en onze eigen tijd. Beheren en beheersen zijn niet voldoende. Om een betere samenleving achter te laten zijn ook creativiteit en innovatie nodig.

Dit besef is evenzeer nodig als het gaat om de zorg voor de aarde. De steeds schaarser wordende grondstoffen dwingen ons wellicht om op korte termijn pijnlijke keuzes te maken. Als we daarmee op lange termijn kunnen beschermen wat van waarde is, is het CDA hiertoe van harte bereid.

Tenslotte

De commissie *Nieuwe woorden, nieuwe beelden* is aan haar opdracht begonnen in de overtuiging dat een verbouwing van het CDA-huis noodzakelijk en mogelijk was. Voor de commissie zit het werk erop. De fundering is vernieuwd, ruimtes zijn doorgebroken, nieuwe muren staan. Maar een huis is pas een thuis als mensen het betrekken, er gaan leven en zich de ruimtes eigen maken. De commissie nodigt u hier graag toe uit. De deur staat voor iedereen open!

NIEUWE WOORDEN, NIEUWE BEELDEN

Toelichting

In mei 2011 werd door het partijbestuur van het CDA de commissie Hertaling Uitgangspunten ingesteld. De opdracht was om de vier uitgangspunten van de partij – gespreide verantwoordelijkheid, publieke gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap – verstaanbaar te maken voor deze tijd. *Nieuwe woorden, nieuwe beelden* is hiervan het resultaat.

CDA

☎ 070-3424888

✉ cda@cda.nl

🌐 www.cda.nl